



BIXENTE LATIEGI'REN ELIZAREN HISTORIA EUN URTEZ (II) 1814-1914

PIO IX
(1846-1878)

Erriaren maitasuna galduta il zan Gregorio XVI'garrena, integrista agertu zalako eta politika arloan garratzasuna erabili zuelako. Konklabean 60 kardenal. Kezkarik aundiena, Eliz-laterrien askatasuna. Bi taldeetan banatu ziran: biguñiak eta gogorrak. Goxotasuna nai zutenak irabazi zuten eta Masai kardenala aukeratu zuten. Pio IX'garrena artu zuan izan.

Irikia eta biotz-zabala izan omen zan gizon ura; gotzai zala, demokrazizaleekin ederki etorria. Baiña, Laterriaren Jaurlaritzarako oiturarik gabea. Gizon ona, eraspenkoia edo debotoa, animen osasunaren maitale zintzoa, Elizaren serbitzari leiala, txiroen laguna, biotz zabaleko apaiz atsegiña eta itzlari jaioa. Aldi larrietan sendotasuna agertu zigun. Erregetza sendoki defenditu zuan Elizarentzat, bearrezkoa zala usten zuelako, ez bait zuan beste amesik Elizaren askatasuna gordetzea baizik. Askatasuna autokraziarekin batzen zuan, liberaltasuna, nai-ta-naiez, Elizaren askatasunaren aurkakoa izan bear zuala, iruditzen zitzaiolako.

Bere akatsik aundienak ortik sortu zitzaizkion, laguntzaille integristez inguraturik zebillen-eta. Jokaera orren bidez, Aginte guztiak bere aurka ipiñi zitun eta kulturaz jantzitako jendea, sekulan baiño geiago urrundu zitzaion...

Alaz ere, kristau-erriaren barne-bizitzaren susperketa, apaizen sendokuntza, Mixioen indartzea eta eraso gogorrenetatik Eliza bizkorrago irtetea, oiek danak, Pio IX'garrenak egindago lanaren fruituak dituzu.

Sekulan baiño urbillago izan zuan Eliza osoa bere ingurruan; ospe arrigarria lortu zuan, txit maitatua izanik. Maitasun ori izarretaraiño igo zan italiarrek tiroka erregetza kendu ziotenean. Martirien antzeko santu gurutzatu baten itxura artu zuan kristautasunaren aurrean.

Pozaldiak ere izan zitun bere Aitasantu-bizitza luzean (32 urte) Laterri Batuetan katolikoek artutako indarrarekin, 208 eliz-barruti berriak munduan zear eraikitzean, Aitasantuaren Utzeziña eta Ama Birjiña Sortez Garbia'ren dogmekin; au erri-kristauek eskatutako dogma izan zan eta 1854'ko Abenduaren 5'ean erabaki zan Eliza osoarentzako.

Ama Birjiñaren eraspenakin batera aunditzen zijoan Aitasuarenganako erriaren maitasuna eta onen autoritatea sendotzen.

(Ondoren Latiegi'k Pio IX'garrenak Mixioen alde egindako lanak eta liberaltasunaren aurkakoak; baita Frantzia'ko gertakizunak eta Risorgimento italiarrenak ere bai, Aitasantuaren erregetzaren amaiarekin. I Batikan konzilioaren berri ematen digu luze, bertan aldarrikatu ziran dogmerek: Aitasantuaren Utzeziña eta Ama Birjiñaren Sortzez Garbitasuna).

Konzilioa 1869'ko Abenduaren 8'an asi zan. 7 illebere eta 11 egun iraun zuan. 2.100 kongresistetatik 700 bakarrik bildu ziran; geienak italiarrak izanik, benetan esanenezake Italia'ren Konzilioa izan zala. Eskema guztiak Aitasantuaren eskuetatik pasa ziran eta laister Aitasantuaren Utzeziña artu zuten eztabaidarako gai. Aizkenean muga bat ipiñi zioten: "Ex Cathedra" itz egiten zuanean bakarrik zala utzeziña. Aitasantuak berak eman zien baimena eta 1870'eko Uztaillaren 18'an aldarrikatu zuten, ekaitz aundi baten erdian...

Berealaxe artu zuten Italiar-batasunekoek Erroma eta Konzilioa bertan-bera utzi zuan Aitasantuak garai obe baterako. Konzilio onartu ez zuan gotzai bat ere izan zan, Doellinger, eta onen ikasleek "Katoliko Zaarren" eliza zismatikoa sortu zuten. Oraindik ere bizi dira, baiña sekulan 30.000'tik gora ez dira iritxi.

Oar onekin amaitzen du Bixentek Pio XI'garrenaren bizitza luzea: Ezin litekela gaurko begiez, atzoko gertakizunik ondo ikusi. Berak Demokrazi liberalaren orduko okerrak eta akatsak ikusten zitun eta aiek begien aurrean zitula, ezin zitekean ez ulertu eta ez onartu orrelako demokraziarik.

Baiña, barne-bizitz kristaua bizkortu zuan.

Aitasantuaren maixutasuna ondo sendotuta utzi zuan.

Mixioeri arretaz lagundu zien eta 33 Bikariotza eta 10 Prefeturitza sortuta joan zan beste mundura.

17 Konkordato ere egin zitun Laterriekin.

Il zanean Eliza batasunean sendo eta osasunez indartzu zegoen; baiña, munduko arazoetatik urrun eta, ibillean geldi, zaartuta bezala. Konturatua zegoen giroa aldatuta zegola; lan ori aurrera eramateko, ordea, adorerik ez bere buruaren zaartzarogaitik. Urrungoentzat utzi zuan lan ori.

* * *

LEON XIII

Aitasantu berri, Pecci kardenala aukeratu zuten iru egunen buruan. Erregetza galdu arren, iñoiz baiño indar aundiagoa zeukan Aitasantuak. Leon XIII'garren artu zuan izen. Kardenal zalarik iru Laterrietan ibilli zan Aitasantuaren ordezkari bezala. Bere jokaera liberalegia zalako, ez zuten eskubitarrek gogoko. Baztertua eduki zuan Pio'k, beronen azken-aldian, Kamarlengo aukeratu zuan arte. Kargo ori zuenak agintzen zuan Konklabe garaian.

Ez zan ez ezkertiar, ez liberal; baiña, bai kultura zabalekoa eta bere buruaren jabetasunik galtzen ez zuana. Begi zorrotza zuan gartakizunetan axala mamitik bereizteko. Integristez inguraturik zegonez, ez zitzaion gauza erreza izan laguntzaille onak aukeratzea. Azkenik, ordea, Rampolla kardenala aukera zuan aukerakoa. Estadutzarako Idazkari izendat zuan.

* * *

Bere enziklika "Inmortale Dei", Laterri eta elizaren artuemanak onela garbitzen ditu: "Bakoitza bere arloan nagusi da..." baiña, Elizarena da "Aalmenik Garaiena" Potestas Suprema. Ori esaten zuan tesis bezala; baiña, lanerako hipotesis bezala, zeru orretatik lurrera jetxi bear zan, gaur eta emen nola lana eratu liteken,

jakiteko. Pio IX'garrena tesis-zero orretatik lurrena jeisten ez zekien; aitasantu onek, ordea, bai, garrantzi aundirik ez zuten gauzetan, amor emanaz. Rampolla kardenalak laguntzen zion orretan. Laterrien uste ona irabazteko, Laterri guztien, katoliko izan edo ez, Jaurlearitzek onartu zituzten eta, anarkiaren aurkako sendagai onena Eliza zala, adierazi, eta, babesik ziurrena. Espero zuan Leon'ek Laterri oien laguntzarekin eskuratuko zuela berriro bere Laterriaren Erregetza.

Aizkeneko bi Aitasantu auek Totalismoaren okerkerien susmoa artuta zeuden: Laterrien aalmenak osotu ezker, erriaren kaltean izango zirala, alegia. Estutasunak izan zitun Erroma'n Itali'ko Jaurlearitzarekin erabilli zitun joeren erruz, matxinadak kalean agertu ziranean "Aitasantua urkamendira" garraxi egiañez. Iges egiteko ere ibilli zan.

* * *

Langilleen Aitasantu

Bere aintzarik aundiena Elizari sozioloji-bideak irikitzea izan zan. Egia da izan zirala katoliko asko, Elizak proletaritzaren alde jokatu bear zuala, igarri zutenak, eta, arazoa ez zala bakarrik karitate-arazoa, zuzentasunarena baizik. Ikusi degu nola langilleriak fedea galdu eta mixio-lur gertatu dan.

1760'tik 1820'ra bitartean ola galantak jaso ziran eta beuroen inguruan, abereak lez, langille-talde ugariak. Proletaria izenak Marx'ek atera zuan jende aientzat. Prole itzak ume esan nai du, umeak nai bait zituzten lanerako ola-jaunek ume langille billa jotzen zuten zoko guztietara, umezurtegi guztiak ikertuz. Umeak beti billatzen zuten lana, naiz-eta gurasoak lanik gabe egon.

Lantegietan egiten zuten jan da lo. Egunez eta gauez, txandaka, egiten zuten lan, 6 edo 8 ordu, adiñaren neurrian, eta beti kontramaixuaren zigorpean. "Ez du merezi bizitzerik, lau urteko adiñean bere bizia irabasteko gai ez dan umeak" idatzita utzi zigun Edgar Poe jaunak.

Langille zarragoek 12 edo 14 ordu egiten zituzten lanean egunero. Sindikatoen lenengo eskaria 10 orduko lana izan zan eta umeen ariketa lege zuzenen bidez goxatzeko... Ameriketako eskabidea da; Europa'n beranduago egin zuten.

* * *

Lan-saria bizitzeko aña bearrezkoa zana, besterik ez. Ortik berakoa zanean, langilleria iltzen zan ugari eta, langille-ezean, saria jasotzen zuten. Saria jasota langilleak sortzen ziran nekazaritik eta orduan saria jetxitzen zan. Berriro korapiltoa, berriro saria jaso, berriro jeisteko... Liberalek ziotenez ekonomiak berak eta berez zuzentzen ditu berak sortutako okerrak.

Langilleria gaizki bizi zan, baita nekazariak ere, mundu guztia bezala. Ugasaben bizikera aldatu ez ba'ltz, ez zan agian munduan soziologizko arazo ain larri eta gogorrik sortuko; baña, beuroen bizitza, geroz eta aberatsagoa, nabarmenki aldatutzen zijoan... Langilleak oartzen asita zeuden, aberastasun aiek ez zirala diruaren emaitza bakarrik; euren lanak ere bazuela zer ikusirik... Ortik asarrea eta egoera ura irauli nai izatea... Langilleak alkartzen asi ziranean agintariekin eraso zieten pisti amorratu batzuen aurka bezala... Anarkistak asi ziran lenen, agintzaritza kendu bear zala aldarrikatzen; agintariekin batera, baita Jainkoa ere... Gizarte agintaritzarik gabe... Guztia danena eta ezerez bakoitzena...

* * *

Frantzia'ko Iraultza burgeskeriaren serbitzuan zegoen; langilleak, berriz, legearen aurrean aske ziran, baiña ekonimiaren aldetik leen bezin esklabu... Urten zuten kalera eta zapaldu zituzten... Langilleen gidariekin konturatu ziran, berdintasuna lortzeko, bide gogorrak erabiltzera beartuta zeudela...

Gerora dator Marx; bere pentsakeraren ardatza borroka eta iraultza dira. Iraultzaille guztiek langelleari bere eskubidetzaz itz egiten diote. Elizako gizonak ikusi ere ez eskubide oiek. Zoritxarrez-dio Bixentek-ez zan orduan gaurko "Teología de la Liberación" orren antzekorik agertu.

* * *

Marx

Judutarra, sinisgabea eta materialista utsa. Burgesa eta anarkista. Ez zan zientzia-gizona, berak bere Sozialismoari Zientifikoa esan arren. Marx filosofari eta naiko erromantikoa da. Lojika mardula darabil. Oñarri bat ipintzen duanean, lojika osoaz, jasoko du aren gainean jaso bear duena; baiña, oñarria ona ala txarra dan begiratzeko. Ez dio begiratzen materialari, egi edo gezur dan; etxea eraitzeko balio ba'du, berdiña da bat ala bestea, egia edo gezurra.

Ona bere ideolojiaren zutabe nagusiak:

—Izate guztiak materia uts dira.

—Gizakumea ere materia uts da: bere elburua, materia berria sortzea=produktzioa.

—Orregaitik ekonomia da historia osoaren ardatza. Ori da gizadiaren infraestruktura edo azpi-erakundea; beste guztiak supraestruktura edo gain-erakundeak dira. Eta, nolako azpi-erakundea, olakoak izango dira azpi-erakunde orri dagozkion gain-erakundeak ere.

—Gizakumearen lana da, produktzioa obeagotuz, Historiari aurrera bultzatzen diona. Langilledia da, beraz, munduaren salbatzaillea.

—Gaur egun, ordea, ori ez zaio langillediari ezagutzen. Langilleen bizkarretik bizi dan kapitalismoa da nagusi.

—Kapitalismoak produktzioaren baliotik jasotzen duana, lapurreta bizia da. Gauza bat egitean erabiltzen da lana, orixe da gauza orren balioa, eta, besterik ez.

—Kapitalismoa erortzera dijoa eta laister eroriko da. Ona zergaitik:

a) Kapitalisten arteko konpetentzi latzak eta alkarren arteko burrukak, geienak mixerira botako ditu eta gutxi batzuek geldituko dira eta mundu osoa langille izango da. Orduan, gutxi batzuetan oiñarritutako gizartea, piramide baten antzeko izango da; baña, alderantziz ipiñita, punta base bezela eta base zabala aidean. Orrelako piramide batek ezin lezake luzaroan iraun, jausi gabe.

b) Naitanaiez, Izadiaren legeek beartuta, kapitalismoa laister ezereztuko da.

* * *

Hegel'en ikasle izan zan Marx. Asmakizun berriak nola sortzen diran gure barruan argitzeko onela dio Hegel'en teoriak:

Gogapen "baiezkoa" sortzen danean, orduan beste "ezezkoa" ere sortzen da. Biak alkar jotzen dutenean, gogapen berri bat sortzen da. Lenengoa da TESIS, bigarrena ANTITESIS, irugarrena SINTESIS.

Marx'ek asmakizun ori bere erara egokitu zuan:

TESIS da kapitalismoa; ANTITESIS, proletaritzta eta biak alkar joko dutenean sortuko SINTESIS dan Komunismoa, langillediaren paradisu.

* * *

Ori bereala sortuko zala uste zuan Marx'ek. Iraultzak bi une izango ditu: borroka odoltzua eta langilleen diktadura. Ondoren kapitalistei lantegi guztiak kendu eta Laterriari eman eta gero gizartearen eskuetara pasa.

Orrekin desagertuko dira Kapitalismoa, Proletaritzta, Gizarteko maillak eta Late-

rria. Laterriakin batera Jaurlaritza ere bai, Agintaritza, Legeak, legeak emateko Aalmena. Eta, ori izango da KOMUNISMOA.

Dogma oiek dira “Sozialismo Zientifikoa”ren bizkar-ezurra. Baña, Proletaritzaren Diktadura eta onen ondorengo Komunismoa **nola** eratu bear ko dan ez dizu Marx’ek esango. Diktadura Rousseau’reñ bitartekotasunik gabeko demokrazia izan bear du; baña Demokrazia Direkta ori **nola** eratu daiteken ez dizu esango.

* * *

Ez zan Marx langilleak salbatzeagaitik komunista egin, kapitalisten ganako zeukan gorrotoa asetzeko baizik. Egunkari kapitalista baten (Reinische Zeitung) zuzendaritzatik bota zuten. Berak ez zuan komunismorik ezagutzen eta orduan asi zan sakonetik ikasten.

Marx’en erabaki onek garrantzi aundia du sozioloji-arazorako, langilleria bere inguruan bildu bait zan, beste guztiek baiño organizalari ohea zalako. Ideolojia bat eratu zion langilleriari eta gudarozte bat ere bai burrukarako, Internazionala. Gaiñera zerbait izateko itxaropena ere eskeiñi zion Proletarien Diktadura eskeintzean.

Ez zuan bere bizitzan zorion aundirik izan bere lagun Engels kapitalista aberatsak lagundu zion arte. Iru alaba izan zitun eta sasikume bat: baña ez zion bere izenik eman.

* * *

Anarkista izanik, gorrotoa zion aundia erlijioari, lo-belarra eta alienazio dalako; zerura begira dauden artean, mundu onetako arazoak aztu. Orrelako esanak ikerketa baten bidez sendotu bear litzazke “zientifikoak” izateko; baiña, Marx’ek ez zuan ikerketarik egin, bera zientifiko ez zalako, filosofolari, baizik.

Bere esakizunak borobil-borobil botatzen ditu probarik gabe, arrazoibiderik gabe, filosofi aldetik bezala zientzia aldetik ere. Gizarteko erakunde guztien infraestruturara ekonomia da. Esatea egiztatzea baiño errezagoa da. Marx’ek ez zuan ezer egin egiztatzeko; esan, besterik ez. Badira gaur esaten dutenak, erakunde guztien infraestruturara, eta ekonomiarena bereiziki, erlijio dala (Werber); gizarte bakoitzak nolako erlijioa, alako ekonomia. Ortan emen dago, esate bate-rako, judutar eta arabiar arteko desberdintasuna.

* * *

Marx eta Engels aburu batekoak ziran eta bien artean, 1848’an, argiratu zuten, ordurarteko sozialist-anarkist-komunisten aburuak bilduaz, “Alderdi Komunistaren Azalpena” eta aren ikur-itzak auetxek izan ziran: “Mundu Guziko Proletariok batu zaitezte”.

Bien artean argitaratu zuten “Das Kapital” liburua 1867’an.

* * *

Soziogille katolikoek

Eten gabe ari ziran lanean Europa osoan, karitate arloan batez ere. (Izenak eta ekintzak aitatzen ditu ondoren). “Baña, ideolojiaren arloan, ez zan kristauen artean-dio Bixentek-Marx’en aurka egin zion pentsalaririk sortu...” “Ez ziran bear-kizun ortaz konturatu”. Anarkistek kezka geiago ematen zien. Marxismoak, berez, ez zuan iraultzarik sortzen, onartu baizik. Iraultza berez sortzen zan...

Gero Bixentek Keteler gotzaiaren ekintzak aitatzen ditu luze, soziokoji arloan egiñak... Langillearen alde lanik geien egin zuan gizona... Alemania’ko Parlamen-

tuan lege bikañak eman ziran gai onetan Keteler'eri esker... Jarraitzailleek izan zitun Alemania'n bertan, Frantzia'n, Austria'n eta abarren. Beste askoren artean Albert de Mun eta René de la Tour du Pin datoz; luze auek ere. Geroago Leon Harmel famatua; bere ekintzak Frantzi guztian zabaldu ziran erlijio, sozioloji eta ekonomiaren alorrean...

Beljika'n ere lanerako giroa bazegoen Lobaina'ko Unibersitatean, Manilas'ko Batzarra elkartearen eta abar... Ingalanderra'ko Manning kardenala, Estatu Batuetako Gibbons gotzaia, famatuak izan ziran beste askoren artean...

Leon XIII'garrena beti ibilli zan gizarte arazoetan kesaratu; baiña, Italia'n, 1871'garren urteko Iraultzararte, abaro gozoan egon ziran... Karitate egille ospetsu asko: Don Bosco, Cotolengo eta abar; egiazko soziologorik, ordea, ez zan agertu... Bonomelli gotzaia asi zan sozioloji-bidean eta Toniolo'k segi zion langilleen apostolu bezala. Onela dio Bixentek:

“Oso-oso dabiliz oker, emeretzigarren mendean soziologiaren eta ekonomiaren arloan katolikoek ezer egin ez zutela pentsatzen dutenak. Izugarria izan zan katolikoaren egidura. Ezin zenbatu daitezke arlo onetan ari izan ziran gizakumeak: jakintsuak, izlariak, idazleak, izparringilariak, ekintza-gizonak... Ezin dezakegu aipatu ere sortu ziran liburuak, izparringiak, billerak, alkarteak, bazkunak, kofradiak, aureski-kutxak, babes-lagundiak, korporazioak...” (365 or.)

España'ri zijoan arazo onetan atzeratuen. “Gaitz aundia egin zion España'ri karlisten guduek”. Ondo desegina utzi zuten beintzat Euskalerra. “Gure olagintza ere gudu oiek bukatzean asi zan, ots, gure Lege Zarra ezereztua izan zanean. Orregaitik, Euskalerriko kapitalismoa ez zan sortu eusko-legediaren altzoan, España'ko legedi liberalaren altzoan baizik. Eta orregaitik ain zuzen, euskaldunoi esperientzi kilikagarri bat faltatu zaigu: Lege zarraren altzoan euskodemokraziak kapitalismoari zer erantzun emango zion jakin aal izatea”. (366 or)

* * *

“Rerum Novarum” enziklikaren aurretik bazan, ikusi degunez, sozio-ekintza kristauen artean, eta bizkorra gaifera. Akatasak ere bazitun: Beranduegi... Geiena sekular aberatsen eta apaizen lana... Ez zan langilleen ekintza... Paternalista... Motzegia... Kooperatiba-lana...

Bi talde zeuden: Eskubiagokoak esaten zuten Latterria eta Eliza ez zirala sartu bear ekonomi arazoetan... Beste taldeak, baietz, sartu bear zutela...

* * *

Anes Arrinda

